

**Буздуган Д.П.**

*студентка;*

**Мафтин Л.В.**

*кандидат філологічних наук, доцент,*

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

## **ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ С. СМАЛЬ-СТОЦЬКОГО У КОНТЕКСТІ ЗАВДАНЬ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Становлення незалежності України, потреба розбудови національної системи освіти і виховання зумовили зростання інтересу до творчої спадщини українських педагогів, які зробили вагомий внесок у розвиток освітньої справи, національного самоствердження українців. До таких особистостей належить Степан Йосипович Смаль-Стоцький – відомий педагог, вчений-славист, активний громадський діяч. Звернення до «витоків української школи дає можливість творчо використати усі позитивні надбання наших попередників, запобігти помилкам і некритичному застосуванню іноземного досвіду та прогнозувати наслідки тих чи інших рішень і напрямки розвитку школи» [9, с. 144]. Тож *метою статті* є розкриття сутності педагогічних ідей вченого та окреслення можливостей використання його творчої спадщини у педагогічній практиці сучасної початкової школи.

Життєвий, творчий шлях, громадсько-просвітницька, науково-педагогічна діяльність С. Смаль-Стоцького висвітлені у монографії В. Даниленка та О. Добржанського «Академік Степан Смаль-Стоцький. Життя та діяльність». У праці вміщено значний біографічний матеріал та акцентовано увагу на громадсько-політичній роботі академіка, проте освітня діяльність педагога розглядається частково у контексті загального культурно-освітнього процесу.

Заслужують на увагу дослідження О.Пенішкевич: «Зміст і методичне забезпечення шкільної освіти на Буковині» (XVIII – початок XX століття), «Розвиток українського шкільництва на Буковині (XVIII – початок XXст.)», де висвітлено історію розвитку українського шкільництва на Буковині з XVIII до початку XX століття, розкрито внесок видатних освітніх діячів у розробку змісту освіти та виховання, методичного та теоретичного забезпечення українського шкільництва краю.

Різноманітні аспекти педагогічної, громадської, просвітницької діяльності також розкриваються у статтях І. Петрюк, Т. Шоліної, Л. Платаш та ін.

Державна програма «Освіта. Україна XXI ст.», «Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти», «Національна доктрина розвитку освіти України у XXI ст.», новий Державний стандарт початкової загальної освіти й інші вагомні освітянські документи, порушуючи вихідні принципи побудови сучасної освіти та окреслюючи основні шляхи їх реалізації: демократизацію, гуманізацію, єдність навчання, розвитку та виховання, акцентують і проблему національного виховання.

У «Національній доктрині розвитку освіти в Україні» наголошено, що сучасна система освіти має насамперед забезпечувати громадянське виховання

особистості, яка усвідомлює свою приналежність до українського народу, зберігає і продовжує українські культурно-історичні традиції, шанобливо ставляться до рідних святинь, української мови, історії, а також культури інших національностей, які проживають в Україні, виявляє культуру міжетнічних і міжособистісних відносин [8, с. 4]. Характерною особливістю сучасного стану освіти в умовах реформування держави є те, що вона носить національний характер, навчально-виховний процес у сучасній школі має будуватися з урахуванням принципу народності. За умовами дотримання даного принципу, виховання має здійснюватися в дусі народних звичаїв, традицій, рис національного характеру і психології свого народу. У зв'язку з цим, особливої актуальності набувають погляди Степана Смалі-Стоцького на виховання дитини у лоні рідної мови, культури, а також щодо побудови міжетнічних взаємин на засадах толерантності та взаємоповаги.

У своїй праці «В чім наша сила» наголошує: «Вчителі мають добре дбати про те, щоб освіта у школах не була марною, а ґрунтувалася на національних цінностях: любові до своєї держави, мови, культури, родини тощо...» [2, с. 23]. Саме ці слова стали життєвим гаслом науковця, а також часто повторюваними на засіданнях товариства «Руська Бесіда». С. Смалі-Стоцький вважав за потрібне передання підростаючому поколінню ідей національної єдності, і саме в цьому він вбачав силу народу.

За його словами, національне виховання дитини повинно починатися в родині. З народження батьки мають плекати у дитині любов до рідної домівки, до рідного краю, до своєї культури. А головне – любов до рідної української мови. С. Смалі-Стоцький закликав: «...Живімо в єдності, /... / клей єдності, що нас так тісно липить – се всім нам рідна мова...» [2, с. 11].

Реалії сучасного життя вимагають належного осмислення ідей видатного педагога та громадсько-просвіницького діяча у щодо духовно-морального виховання особистості. На його думку, духовно-моральне виховання має розвивати в людині гуманність, почуття васної й національної гідності у поєднанні зі справедливістю, працьовитістю і т.п. Завдання і зміст цього напрямку виховання він визначив з огляду вселюдських, народних і національних культурних цінностей, виходячи з народних чеснот і норм християнської моралі: «... Зверніть увагу на морально-релігійне виховання дітей, розвивати їх духовну чинність, вивінувати їх знанєм і спосібностями, потрібними для життя до даьшого розвитку, і таким чином класти основу для виобразованя здалих людей і членів суспільства» [1, с. 112]. Отже, духовне виховання людини, на думку С. Смалі-Стоцького, здійснюється не лише школою, а кількома великими вихователями: природою, життям, наукою і релігією. За переконанням академіка, завдання виховання полягає у тому, щоб прищепити кожному вічні істини християнства: любов, добро, милосердя, прощення. На основі аналізу ідей С. Смалі-Стоцького щодо виховання особистості, можна зробити висновок про те, що усі напрямки виховання він розглядав як єдину нероздільну цінність, у гармонії родинного, шкільного, громадського впливу на виховання. Даний підхід сьогодні є пріоритетним у державній політиці розвитку національної освіти України.

Автор ґрунтовних наукових праць, фундатор педагогічної системи формування пізнавальної самостійності молодших школярів, учений у галузі загальної педагогіки і дидактики початкової школи О.Я. Савченко підкреслює, що характерною рисою національної школи нового часу повинно стати гармонійне поєднання освітніх і виховних функцій. Нині, коли у суспільстві спостерігаються певні деструктивні тенденції: деморалізація, денационалізація, непогодженість у виборі методологічних орієнтирів виховання, почасти перетворення школи у виключно освітній навчальний заклад, це набуває особливої ваги [12, с. 3]. Система виховання нині як ніколи потребує нових орієнтирів, нових методологічних підходів до змісту освіти, нових історичних акцентів: потрібно якнайґрунтовніше вивчати, досліджувати, пропагувати в учнівському колективі середовищі знакові події нашого героїчного минулого, діяння знаних у всьому світі видатних особистостей України, людей які надзвичайно багато зробили для розквіту освіти, культури, мови, мистецтва країни. І ставити в приклад їхнє життя, їхні життєві гасла та кредо

Біографія С. Смаль-Стоцького, його педагогічні ідеї, безперечно можуть, і повинні використовуватися у змісті навчальних предметів сучасної початкової школи, таких як «Українська мова», «Літературне читання», «Я у світі» (інваріативна частина), «Українознавство», «Основи християнської етики» (варіативна частина).

На уроках української мови та літературного читання, учням доцільно запропонувати дидактичні вправи та тексти, які містять відповідну інформацію про видатного українського діяча та його діяльність, внесок у вітчизняну культуру. На уроках «Я у світі» при вивченні тем: «Україна – незалежна держава», «Де ти живеш. Твоя країна – Україна», «Господарська діяльність у деяких містах України», «Славетні українці» можна використати низьку праць професора С. Смаль-Стоцького, зокрема праці «Буковинська Русь», «Немолів» де відображено минуле українців, де змальований образ рідного села, природи та звичаї українського народу, обрядовість та вірування, українські народні ремесла і т. п. [7].

Особливої уваги заслуговують уроки українознавства, метою яких є широке ознайомлення учнів з поняттями «Україна» та «світове українство», з матеріальними та духовними цінностями українського народу; вивчення особливостей українського довкілля, етносу, мови, культури, націє- та державотворення, української ментальності, історичного розвитку та історичної долі українського народу; формування духовно багатой особистості з цілісним уявленням про світ, глибокими патріотичними почуттями та розвиненою національною самосвідомістю, майбутнього громадянина України [11, с. 3]. Саме на таких уроках ми в повній мірі можемо користуватися творчим доробком професора С. Смаль-Стоцького, бо саме українство (життя, традиції, обряд, релігія мова українського народу) стало предметом багатьох його досліджень.

З метою формування у дітей та молоді високоморальних якостей, патріотичної та громадянської свідомості, ціннісних орієнтирів, які ведуть людину шляхом пізнання Істини, Добра, Краси, вбачається необхідним вивчення предметів духовно-морального спрямування, складовою яких є спеціальний курс

«Основи християнської етики». Тому доцільним є використання ідей С.Смаль-Стоцького і на даних уроках. Адже у своїх працях, промовах він завжди торкався питань виховання у підростаючого покоління поваги до свободи совісті, релігійних та світоглядних переконань інших людей; здатності до співжиття в полікультурному та поліконфесійному українському суспільстві [6].

З навчальною діяльністю школярів тісно пов'язана позаурочна та позашкільна виховна робота. У контексті дослідження нашої проблеми виокремимо наступні форми позаурочних виховних заходів: шкільні свята «Славетні українці», «Перлини Буковини», «Світ добром тримається»; виховні бесіди: «Видатні постаті Буковини», «Моральні заповіді академіка С. Смаль-Стоцького», «Живи мово, мово солов'їна!»; прогулянки та екскурсії: «Рідне місто», «Визначні місця Буковини», «Забутими стежками»; вікторини, змагання, КВК, брейн-ринги: «Історія навколо нас», «Твоя країна – Україна» і т. п.

Складні умови за яких нині здійснюється виховання підростаючого покоління, вимагають і нових підходів до організації виховної діяльності, розширення її меж, які дозволили б різними засобами впливу формувати національно свідому особистість з відповідними моральними якостями. У контексті цілей і цінностей сучасної шкільної освіти педагогічна, політична та громадсько-просвітницька діяльність Степана Смаль-Стоцького, його погляди на виховання є актуальними й вартісними.

#### Список використаних джерел:

1. Смаль-Стоцький С. Буковинська Русь: Культурно-історичний образок / Степан Смаль-Стоцький. – Чернівці: Зелена Буковина. 2009. – 192 с.
2. Смаль-Стоцький С. В чім наша сила. – Чернівці / Степан Смаль-Стоцький. – 1893. – С. 9-23.
3. Смаль-Стоцький С. Немолів (Спомини) / Переднє слово та літературна редакція Василя Габора. – Львів: ЛА «Піраміда», 2013. – 72 с.
4. Смаль-Стоцький С. Нова руська школа / Степан Смаль-Стоцький // Руська школа. – 1888. – Ч. 4.
5. Сімович В.І. Степан Смаль-Стоцький як шкільний діяч і педагог В.І.Сімович. – Львів, Друк: Наукового Товариства імені Т. Шевченка, 1939. – 20 с.
6. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Основи християнської етики. 1-11 класи. – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2010. – 160 с.
7. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою 1-4 класи. – К.: Освіта, 2012. – 392 с.
8. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта України. – 2001. – № 9 від 18 липня. – С. 4-6.
9. Пенішкевич О.І. Історія шкільництва на Буковині та сучасність // Зміст і методичне забезпечення шкільної освіти на Буковині (XVIII – початок XX ст.): навчальний посібник / О.І.Пенішкевич. – Чернівці: Рута, 2001. – С. 144-155.
10. Пенішкевич О.І. Роль Степана Смаль-Стоцького у розвитку національної освіти краю / О.І.Пенішкевич // Розвиток українського шкільництва на Буковині (XVIII – поч. XIX ст.): Монографія. – Чернівці: Рута, 2002. – С. 326–340.
11. Українознавство. 1-4 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів / Кононенко П.П., Присяжна Т.М. – К.: «Рада», 2008. – 46 с.
12. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти / О. Я. Савченко. – К.: СПД «Цудзинович Т.І.», 2007. – 204 с.